

Uitreiking Herman Klomp Prijs 1998

Deze prijs werd in de jaren tachtig ingesteld door de drie verenigingen SOVON, NOU en Vogelbescherming Nederland om de herinnering aan het werk en de persoon van hun oud-voorzitter Prof. Dr. Herman Klomp levend te houden. De prijs was aanvankelijk bedoeld als een aanmoedigingsprijs voor jonge ornithologen die de aandacht hadden getrokken door een publicatie over een vogelkundig onderwerp dat direct of indirect van belang was voor de vogelbescherming. In de loop der jaren werd deze prijs uitgereikt aan Rob Bijlsma (roofvogels), Peter Meininger en Wim Mullié (vogels van Egypte), Theunis Piersma (wadvogels), Kees Camphuysen (stookolieslachtoffers en zeevogels) en Ben Koks (Grauwe Kiekendieven).

In het afgelopen jaar heeft de commissie die de voordracht verzorgt, uitvoerig gediscussieerd over de criteria die in het verleden werden gehanteerd. Deze discussie heeft er toe geleid dat minder op leeftijd en publicaties in landelijke bladen zal worden gelet, maar dat ook zaken als het doen van langlopend onderzoek terdege zullen meetellen. De besturen van de drie verenigingen gingen hiermee accoord. Hierna nam de commissie het besluit om voor de prijs van 1998 voor te dragen: Joop Jukema en Fred Koning. Op de landelijke dag van 30 november 1998 werden beiden gehuldigd voor hun bijzondere prestaties. Het juryrapport volgt hieronder.

De Herman Klomp Prijs Commissie heeft besloten voor de prijs van 1998 voor te dragen: Joop Jukema te Oosterbierum voor zijn uitgebreide studies naar Sneeuwgors, Goudplevier, Rosse Grutto en Kemphaan en aan Fred Koning te Burgervlotbrug voor zijn langjarige populatiestudies aan uilen en roofvogels in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Joop Jukema

Doordat Joop Jukema vaker publiceert en meer wordt geciteerd dan veel beroepsornithologen in Nederland, is het zeker voor buitenlandse ornithologen moeilijk te begrijpen dat achter deze bevlogen en zeer productieve onderzoeker ook nog een hartstochtelijke boer schuil gaat. Van de ruim 70 publicaties, verschenen er 23 in *Limosa*, 5 in internationale vakbladen en meer dan 28 in *Vanelus*. Jukema publiceerde vooral over Goudplevieren, Rosse Grutto's en Sneeuwgorzen, maar kwam ook met originele studies aan Waterhoentjes, Witte Kwikstaarten en Kemphanen. Trek en rui staan meestal centraal. Jukema, die samen met zijn zoon Gjerrit een akkerbouwbedrijf op de Friese zeeklei runt, raakte een jaar of 20 geleden betrokken bij onderzoek naar vogels en vogeltrek toen hij samen met vrienden uit de Vogelwacht Franeker probeerde te ontdekken waar toch al die Sneeuwgorzen vandaan kwamen die op de pas op Deltahoogte gebrachte Waddenzeedijk hun voedsel zochten. Het was toen maar een kleine stap van het klapnet naar het wilsternet. Een kennismaking met de technieken om grootte, gewicht en rui van steltlopers te bepalen leidde al gauw tot de eerste publicaties over rui en gewicht van Goudple-

vieren die Jukema zelf met het wilsternet ving. Het verzamelen en overzichtelijk opbergen van kleine monsters geplukte borstveertjes bleek een belangrijke vinding waarmee Jukema niet alleen de doortrek van de twee ondersoorten van de Goudplevier door Nederland kon beschrijven, maar ook kon aantonen dat Goudplevieren tijdens hun verblijf in de noordelijke broedgebieden een extra rui van borst- en buikveren ondergaan. Dit leidde tot zijn eerste publicatie in de internationale literatuur (*Ornis Scandinavica* 18:157-162 (1987)).

Het ambachtelijk vangen van Goudplevieren met het wilsternet leidde weldra tot aanpassingen waardoor het mogelijk werd om ook zeer succesvol Rosse Grutto's, en later Kemphanen, te vangen. Tevens was zijn nauwe betrokkenheid bij de vereniging van wilsterflappers "Het Friesche Vogelvangersbelang" aanleiding tot belangwekkend historisch onderzoek waarbij oude en ervaren wilsterflappers werden uitgehoord over techniek, opbrengst en economische belang van de wilstervangst. Deze gesprekken werden met een bandrecorder vastgelegd en vormen nu een uniek document. Tijdens de gesprekken ontdekte Jukema dat veel oude wilsterflappers bekend waren met kleine, vette goudplevieren met donkere ondervleugels en een donker 'petje'. Deze vorm, ongetwijfeld een ondersoort van de Aziatische Kleine Goudplevier, verdween in de jaren vijftig uit de vangsten.

Als onderzoeker in hart en nieren ontging hem niets van wat er zich rond zijn boerderij afspeelde en zo beschreef Jukema als eerste dat kuikens uit vroege legfels van Waterhoentjes hun ouders helpen met het verzorgen van kuikens van latere legfels (*Vanellus* XXXIV:132-133 (1983), nr. 3). Toen in het tijdschrift *Animal Behaviour* dit systeem uitgebreid werd beschreven was het leuk dat naar Jukema's primeur werd verwezen. Joop Jukema zorgde ook voor aansluiting bij onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen. Dit leidde binnen het steltloperonderzoek tot een traditie van uitermate productieve samenwerking tussen amateurs en professionals.

In de ogen van de commissie is Joop Jukema een enthousiaste en uitermate capabele onderzoeker met een uitstekende biologische intuïtie. Zijn vasthoudendheid tijdens het veldwerk en bij het uitwerken en opschrijven van de gegevens hebben geleid tot een rijk oeuvre waaronder enkele klassieke Nederlandse ornithologische publicaties.

Fred Koning

Fred Koning is evenals Joop Jukema een boer (bloembollenkweker in Noord-Holland) en in hart en nieren een toegewijde amateur die al jarenlang de roofvogel- en uilenpopulatie van de Amsterdams Waterleidingduinen volgt (sinds 1961). Dit onderzoek is het op één na langst lopende roofvogelonderzoek ter wereld. Door deze vasthoudendheid heeft hij vele interessante verschijnselen kunnen documenteren: verdwijnen Steenuil (1974), komst Bosuil (top 1976), komen en gaan Sperwer (top 1989, verdwenen in 1997), opkomst Buizerd (top in 1995), en de spectaculaire groei van de Havik (1992 0 paren, 1997 8 paren) en dat in samenhang met de komst van de Vos (1976). Hierover heeft hij jaarlijks gerappor-

teerd veelal in de regionale tijdschriften *De Pieper*, *De Fitis* en *De Graspieper*. Later verschenen overzichten in *De Graspieper* (2: 43-53 (1982), nr. 2 en jrg 9: 4-10 (1989), nr. 1). Met Gert Baeyens schreef hij een samenvattend boek met veel gegevens over de onderlinge samenhang tussen de nachtpredatoren, de Sperwer, hun voedselaanbod en de aard van de veranderende duinvegetatie veroorzaakt door de druk van de Vos op de konijnenstand.

Behalve over dit roofvogelonderzoek heeft hij in een aantal korte artikelen verslag gedaan van bijzondere ervaringen met Torenvalk, Paapje, Smelleken, Graspieper, Morinelplevier en Kerkuil in de regionale pers. Bovendien heeft hij bijgedragen geleverd aan *Het Vogeljaar* en aan *De Lepelaar* en schrijft hij regelmatig in de *Nieuwsbrief Natuuronderzoek Amsterdamse Waterleidingduinen*, *Struinen* (informatieblad Gemeentewaterleidingen) en *Waterstanden* (personeelsblad Gemeentewaterleidingen).

Daarenboven heeft hij vele avontuurlijke winterreizen ondernomen naar het Nabije en Midden-Oosten. Daar telde hij samen met vaste tochtgenoten zoals L. J. Dijkssen het overwinterende waterwild op moeilijk toegankelijke plekken. De kennis over deze Palearctische waterwildpopulaties heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de internationale inspanningen deze wetlands te beschermen. Hierover deed hij verslag in een aantal rapporten (*Bulletin International Wildfowl Research Bureau*).

Fred Koning heeft c. 60 publicaties geschreven. Hieruit blijkt zijn bereidheid om zijn kennis over te dragen op een breed publiek. Regelmatig houdt hij lezingen en weet dan volle zalen te trekken. Hij is een boeiend en humoristisch verteller die zijn passie voor roofvogels en uilen uitstekend kan overbrengen. Fred Koning is een stille, bescheiden werker die veel heeft bijgedragen aan de ecologische kennis van het duingebied.

Joop Jukema en Fred Koning hebben blijk gegeven van het inzicht dat hun artikelen aan kwaliteit zouden winnen door samen te werken met professionele biologen (Theunis Piersma en Jan Hulscher (Joop Jukema) en Gert Baeyens (Fred Koning)), en die wisselwerking is voor zowel de amateur als voor de beroepsornitholoog vruchtbaar geweest. De artikelen van Joop Jukema en Fred Koning die in bijzondere mate getuigen van inventiviteit, doorzettingsvermogen en de discipline tot langdurig consequent volgehouden veldwerk zijn volgens de commissie:

- JUKEMA J. 1987. Was de Kleine Goudplevier (*Pluvialis fulva*) eens een talrijke doortrekker in Friesland? Een onderzoek naar de ervaringen van wilsterflappers. *Vanellus* XXXX: 84-89, nr 4.
- JUKEMA J. & FOKKEMA J. 1992. Herkomst van in Nederland overwinterende Sneeuwgorzen *Plectrophenax nivalis*. *Limosa* 65: 67-72.
- JUKEMA J. & PIERSMA T. 1993. Hoe rosser de grutto, hoe beter ie trekt. *Limosa* 66: 32-34.
- JUKEMA J. & HULSCHER J. B. 1997. De wilsterflapper als meter van populatieschommelingen bij de Goudplevier *Pluvialis apricaria*. *Limosa* 70: 179-190.
- JUKEMA J. & PIERSMA T. 1987. Special moult of breast and belly feathers during breeding in Golden Plovers *Pluvialis apricaria*. *Ornis Scandinavica* 18: 157-162.
- KONING F. J. 1982. Aantekeningen over de verdeling

van ruimte en de voedselbronnen onder de roofvogels en uilen in onze duinen. *De Graspieper* 2: 43-53, nr 2.

KONING F. J. 1989. Voedselkoncurrentie tussen Bosuilen, Sperwers en Vossen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. *De Graspieper* 9: 4-10, nr 1.

KONING F. J. & BAEYENS G. 1990. Uilen in de duinen. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht & Gemeentewaterleidingen, Amsterdam.

KONING F. J. & BAEYENS G. 1998. Uilen en roofvogels in een dynamisch duinlandschap. *Natura* 95: 42-44, nr 1.

Adressen van de winnaars:

J. Jukema, Haerdawei 44, 8854 AC Oosterbierum
F.J. Koning, Belkmerweg 37, 1754 GC Burgerbrug

De Herman Klomp Prijs commissie:

J. van Dijk, & Dr. T. Piersma (NOU)
H. van den Brink, & R. G. Bijlsma (SOVON)
Drs. L. S. Buurma, & Dr. E. J. M. Veling (Vogelbescherming Nederland)